

Никончук Н.О. Як навчити молодших школярів поцінювати досягнення один одного /Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. – Випуск 12. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2016. – С. 156-159.

156

УДК 159.923 + 159.928

Н.О. Никончук

ЯК НАВЧИТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОЦІНОВУВАТИ ДОСЯГНЕННЯ ОДИН ОДНОГО

В статті обґрунтовано необхідність ціннісної підтримки визнання у молодшому шкільному віці. Аргументовано доцільність застосування усної народної творчості (прислів'їв і приказок) для ціннісної підтримки розвитку здібностей учнів початкових класів. Описано техніку ціннісної підтримки надання та отримання поцінування та техніку ціннісної підтримки оцінювання власних досягнень. Запропоновано підбір прислів'їв і приказок трьох груп: 1) паремії для побудови ситуацій оцінювання; 2) паремії, які можуть слугувати засобами поцінування дітьми досягнень інших людей та власних досягнень; 3) паремії, у яких зафіксовані правила поцінування.

Ключові слова: молодший шкільний вік, здібності, поцінування, прислів'я та приказки, рефлексія, учіннєва діяльність, ціннісна підтримка.

Н.А. Никончук

КАК НАУЧИТЬ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ОЦЕНИВАТЬ ДОСТИЖЕНИЯ ДРУГ ДРУГА

В статье обосновывается необходимость ценностной поддержки признания в младшем школьном возрасте. Аргументированно целесообразность применения устного народного творчества (поговорок и пословиц) для ценностной поддержки развития способностей учащихся

начальных классов. Описывается техника ценностной поддержки предоставления и получения оценивания и техника ценностной поддержки оценивания собственных достижений. Предлагается подбор пословиц и поговорок трех групп: 1) паремии для построения ситуаций оценивания; 2) паремии, которые могут использоваться как средства оценивания детьми достижений окружающих и собственных достижений; 3) паремии, в которых зафиксированы правила оценивания.

Ключевые слова: младший школьный возраст, способности, оценивание, пословицы и поговорки, рефлексия, учебная деятельность, ценностная поддержка.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. Молодший шкільний вік є складним періодом формування особистості. Відбувається зміна соціальної ситуації розвитку та провідної діяльності. Категорія «обов'язку» вперше визначає ставлення оточення до дітей. Актуальні у дошкільному віці стандарти визнання втрачають своє значення, а нові школярам ще треба опанувати. Боротьба дітей за першість в учіннєвій діяльності та увагу вчителя провокує нездорову конкуренцію, образи, заздрощі, гнів. Формується середовище, в якому діти не вміють і не бажають поціновувати досягнення один одного. Це негативно впливає на розвиток здібностей та міжособистісні стосунки учнів початкових класів.

Існує необхідність цілеспрямованого навчання молодших школярів презентувати власні здобутки соціальному оточенню та поціновувати досягнення один одного.

157

Останні дослідження і публікації, виділення невирішених питань загальної проблеми, якій присвячується стаття. Питання впливу визнання та поцінування на розвиток здібностей особистості висвітлюється у роботах О.Л.Музики. Автор поділяє погляди А.Маслоу, В.С.Мухіної та розглядає особистісну потребу у визнанні як провідну соціальну потребу. Дослідник зазначає, що згадана потреба поряд з потребами в самоідентичності, в розвитку,

в творчості та реалізації суб'єктності визначає напрямок становлення особистості [3].

О.Л. Музика пропонує унікальну програму розвитку здібностей «Три кроки». На відміну від більшості існуючих програм, які переважно орієнтовані на розширення інтересів та сфер діяльності дітей, пришвидшення темпу оволодіння інформацією чи тренування окремих розумових і практичних дій та операцій, в програмі автора в першу чергу враховуються соціальні аспекти розвитку здібностей. В межах програми «Три кроки» передбачається формування соціального середовища, здатного належно поцінувати досягнення дитини, створення умов, за яких вона досягає першості в якомусь виді діяльності, та забезпечення досвіду отримання такої першості в різних видах діяльності за роки навчання в загальноосвітній школі [1].

Оскільки на практиці складно охопити розвивальними впливами всі сфери розвитку здібностей, О.Л. Музика рекомендує зосередитися на ієрархічно вищих системних рівнях, зміни в яких закономірно вестимуть до саморозвитку всієї системи. Зокрема дослідник пропонує приділити увагу розвитку цінностей особистості. У цьому контексті продуктивною є ціннісна підтримка, яку автор розглядає як «різновид психологічної допомоги, спрямованої на гармонізацію особистісних цінностей людини, їх актуалізацію, видозміну чи розвиток з метою підтримання самоідентичності в процесі вирішення життєвих завдань і саморозвитку особистості» [3, с. 107].

На початку молодшого шкільного віку діти претендують на поцінування в групі, де стандарти визнання ще не склалися. Єдиним засобом поцінування в учіннєвій діяльності є шкільна оцінка, а оцінювання здійснює переважно вчитель. У такій ситуації варто привносити стандарти визнання ззовні, збагачувати навчально-виховний процес ситуаціями оцінювання, цілеспрямовано навчати дітей поціновувати здобутки один одного.

Одним із засобів ознайомлення молодших школярів із нормами та правилами визнання та вироблення в учнів практичних навичок взаємного поцінування досягнень може слугувати усна народна творчість: казки, загадки,

прислів'я, приказки та інше. В творах усної народної творчості пропонуються готові ціннісні конструкти, які компенсують низький рівень розвитку рефлексії і мислення дітей та брак особистого досвіду, допомагають уникнути зайвих помилок, виробити оптимальні стратегії діяльності та взаємодії з оточуючими.

Формулювання цілей і постановка завдань статті: окреслити основні напрямки ціннісної підтримки рефлексії визнання у молодшому шкільному віці засобами усної народної творчості; описати процедуру налагодження школярами ситуацій надання і отримання поцінування та оцінювання власних досягнень; представити підбір прислів'їв і приказок для поцінування дітьми досягнень один одного.

158

Виклад методики і результатів досліджень. Можливості цілеспрямованого навчання дітей поціновувати досягнення один одного вивчалися в межах програми ціннісної підтримки розвитку здібностей молодших школярів засобами усної народної творчості [2]. Згадана програма розроблена з урахуванням основних теоретичних положень програми розвитку здібностей «Три кроки». Особливістю адаптованого варіанту програми є часткове зміщення акценту зі створення ситуації першості школярів у кількох видах діяльності на створення умов для рефлексії учнями успішних складників кожної діяльності, яку вони виконують.

Програма ціннісної підтримки розвитку здібностей молодших школярів спирається на застосування українських прислів'їв і приказок (паремій) для актуалізації в свідомості учнів рефлексивно-ціннісних регуляційних механізмів.

При побудові програми ми зупинили свій вибір на прислів'ях і приказках, оскільки вони вирізняються з-поміж інших жанрів усної народної творчості низкою важливих характеристик:

- прислів'я і приказки – це найменші тексти, які є одиницями надмовного семіотичного ярусу та мають властивості клішованості, афористичності та сентенційності (М.А.Черкаський);
- такі паремії виконують функцію словника мотивів і посідають особливе

місце в ієрархії рівнів їх згортання. На відміну від слів, словосполучень і сюжетних текстів, прислів'я водночас компактні, експліцитні та мають прагматичну самостійність (Г.А.Левінтон);

- прислів'я та приказки складають ядро пареміологічного мінімуму людини; аналіз пареміологічного фонду в мовному й тематичному планах показує, що в пареміях представлені основні предметні протиставлення, логічні операції та мовні категорії, які є скарбницею і знаряддям передачі людського досвіду (Г.Л.Пермяков);
- прислів'я та приказки здатні фіксувати нормативні аспекти світобачення, діяльності та спілкування, а також здійснювати функції оцінювання (Є.М. Верещагін, О.О. Дмитрієва, В.І.Карасик, В.М. Костомаров);
- приказки та прислів'я мають властивість спонукати людину до дії (А. Дандіс та А.А. Крикманн);
- прислів'я та приказки безпосередньо включені в діяльність людини. Ці паремії не прив'язані до календарних і родинних обрядів і не мають вікової та статевої диференціації, а отже, можуть використовуватися в найрізноманітніших життєвих ситуаціях (Б.М.Путілов) [2].

Велика кількість і різноманітність прислів'їв і приказок робить їх універсальними в плані відображення й регуляції різних аспектів діяльності та взаємодії людини з соціальним оточенням.

Емпіричне дослідження особливостей рефлексії здібностей учнів початкових класів дозволили намітити основні напрямки та шляхи ціннісної підтримки регуляції розвитку здібностей у молодшому шкільному віці [2]. Найбільші прогалини в регуляційних схемах учнів і, відповідно, потенційно найперспективніші „точки росту” регуляції розвитку учіннєвих здібностей пов'язані з забезпеченням рефлексивно-ціннісних ресурсів:

159

- 1) для діяльності (початку роботи, її тривалого продовження і позитивного підкріплення успішного завершення чи винесення уроків із невдач);
- 2) для рефлексії потреби в визнанні (вербалізація і усвідомлення прийомів

надання й отримання поцінування та оцінювання власних досягнень);

3) для підтримки рефлексії співробітництва (мотивування до спільної діяльності та ціннісного обміну).

Результатом ціннісної підтримки мають стати особистісні якості, які усвідомлюються й розвиваються в їх співвідношенні з індивідуальними досягненнями молодших школярів в учіннєвій діяльності (див. рис. 1).

В межах запропонованої нами програми ціннісна підтримка рефлексії визнання надається молодшим школярам поряд з ціннісною підтримкою рефлексії учіннєвої діяльності та ціннісною підтримкою рефлексії співробітництва, однак може застосовуватися і як самостійна процедура.



Рис. 1. Напрямки ціннісної підтримки розвитку здібностей молодших школярів

Виокремлено два основні напрямки ціннісної підтримки рефлексії визнання та запропоновано відповідні техніки роботи:

- ціннісна підтримка надання та отримання поцінування;
- ціннісна підтримка самооцінки (оцінювання власних досягнень).

В межах згаданих технік прислів'я і приказки застосовуються з потрібною

метою:

- як засоби для побудови ситуацій оцінювання;
- як засоби поцінування досягнень інших людей та власних досягнень;
- як засоби для визначення правил поцінування.

160

Робота за програмою ціннісної підтримки здійснюється безпосередньо на навчальних заняттях. Вчитель самостійно виокремлює ті види робіт, в межах яких має надаватися ціннісна підтримка. Чим частіше учні мають можливість ознайомитися з досягненнями один одного та поцінувати їх, тим кращі умови складаються для розвитку рефлексії здібностей.

Техніка ціннісної підтримки надання і отримання поцінування та техніка ціннісної підтримки самооцінки схожі за структурою та алгоритмом застосування.

1. Після завершення виконання завдання вчитель звертає увагу дітей на те, що вони мають деякий результат, а отже, і можливість презентувати свої досягнення однокласникам, оцінити роботи один одного, дати оцінку власним здобуткам.
2. Молодші школярі під керівництвом вчителя повторюють прислів'я і приказки для налагодження ситуації оцінювання. Учні також пригадують паремії, які слугують засобами поцінування, та паремії, в яких відображені правила поцінування.
3. Потім діти самостійно налагоджують ситуації оцінювання та поцінують здобутки один одного.
4. Після завершення поцінування вчитель разом зі школярами аналізує ситуації оцінювання. Наприклад, розпитує, хто з них і до кого звертався за поцінуванням; що саме просив оцінити; чи погодилися однокласники оцінити роботу; як саме її оцінили; які паремії використали та інше.

Прислів'я та приказки, які слугують вербальними формулами для побудови ситуації оцінювання, є стандартними. Таких паремій небагато. Вчитель ознайомлює дітей з усіма вербальними формулами згаданої групи та

пояснює, як за допомогою прислів'їв і приказок можна побудувати ситуацію оцінювання досягнень один одного та ситуацію оцінювання власних досягнень.

Перелік прислів'їв і приказок, які можуть слугувати засобами поцінування, значно більший. З пареміями цієї групи молодші школярі знайомляться поступово. Вчитель готує набір прислів'їв і приказок з-поміж тих, які пропонує програма. Оскільки обсяг уваги учнів невеликий, рекомендується включати до одного набору не більше 5 паремій і згодом їх оновлювати. Бажано, щоб з одним набором прислів'їв і приказок діти попрацювали хоча б у 5 різних видах діяльності.

Перелік прислів'їв і приказок, які визначають правила поцінування, теж достатньо великий. З пареміями цієї групи учні також знайомляться поступово. Вчитель готує набір прислів'їв і приказок, який містить 5 одиниць. З цим набором паремій–правил поцінування учні працюють хоча б у 5 різних видах діяльності.

З часом вчитель до кожної групи прислів'їв і приказок вводить по одній новій паремії. Школярі під керівництвом вчителя порівнюють нові прислів'я і приказки з уже відомими, зазначають, з яким пареміями вони схожі. За необхідності вчитель може не вводити по одній новій паремії, а повністю замінити старі набори прислів'їв і приказок новими.

У межах однієї ситуації оцінювання школярам пропонують на вибір кілька прислів'їв і приказок, які акцентують увагу на близьких, але водночас нетотожних аспектах явища, що, з одного боку, позитивно впливає на розвиток рефлексії дітей, а з іншого – дозволяє врахувати відмінності ціннісної підтримки, якої потребують різні школярі, а іноді один і той же учень у різних ситуаціях і в різний час.

161

Ціннісна підтримка надання та отримання поцінування

Мета: формування у молодших школярів уміння поціновувати досягнення один одного.

При підборі вербальних формул для налагодження ситуації оцінювання

молодшими школярами досягнень один одного було враховано той аспект, що ініціатором побудови такої ситуації може бути і той учень, який потребує поцінування, і той, який може його надати.

Програма ціннісної підтримки, за необхідності, дозволяє молодшим школярам відмовитися від поцінування, але такі ситуації також регулюються прислів'ями та приказками. Відповідні вербальні формули знімають психологічний дискомфорт і водночас вичерпують ситуацію непорозуміння, що створює сприятливі умови для продовження діяльності та побудови стосунків на іншому рівні.

Розглянемо два варіанти налагодження дітьми ситуації оцінювання досягнень один одного.

Варіант І. Школяр бажає отримати поцінування досягнень з боку однокласника. Ініціатором побудови ситуації поцінування є учень 1, який має досягнення. Він звертається до учня 2, який може їх оцінити. Учень 2, в свою чергу, або погоджується надати поцінування (+), або відмовляється (–) (рис. 2., табл. 1). Якщо учень 2 погодився надати поцінування, то він зазначає, що найкраще вдалося зробити учню 1, і говорить прислів'я або приказку для поцінування його досягнень (табл. 3).

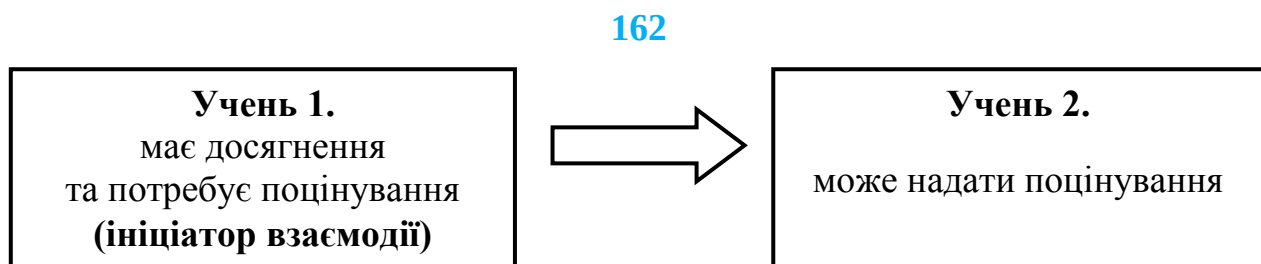


Рис. 2. Варіант побудови ситуації оцінювання школярем, який має досягнення

Таблиця 1

Вербальні формули-звернення за поцінуванням

Прохання оцінити роботу	<i>«Не той друг, що медом маже, а той, що правду каже. Оленко, скажи мені, будь ласка, як я виконала завдання (конкретизувати, яке саме)»</i>
--------------------------------	--

Згода надати поцінування	<i>«Про добру роботу добре й говорити»</i>
Відмова надати поцінування	<i>«Похвалити не вміємо, а погудити не сміємо»</i>

Варіант II. Школяр бажає поцінувати досягнення однокласника. Ініціатором поцінування є учень 2, який бачить, що учень 1 має досягнення та заслуговує схвальної оцінки. Учень 2 пропонує оцінити роботу учня 1. Учень 1, у свою чергу, або погоджується отримати поцінування (+), або відмовляється від нього (–) (рис. 3, табл. 2). Якщо учень 1 погодився отримати поцінування, то учень 2 зазначає, що найкраще вдалося зробити учню 1, і говорить приказку для поцінування його досягнень (табл. 3).

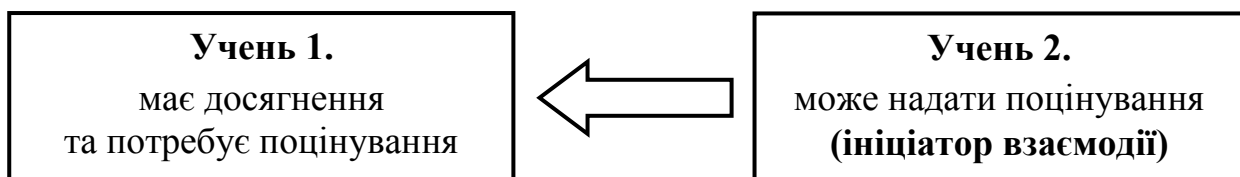


Рис. 3. Варіант побудови ситуації оцінювання школярем, який бажає поцінувати досягнення інших

Таблиця 2

Вербальні формули-пропозиції оцінити роботу дитини

Пропозиція оцінити роботу однокласника	<i>«Хвалять – не радій, гудять – не сумуй. Оленко, можна я скажу, як ти виконала завдання (конкретизувати: прочитала текст, зробила аплікацію тощо)»</i>
Згода отримати поцінування	<i>«Добрий друг добре й скаже»</i>
Відмова отримати поцінування	<i>«Дякую, робота сама за себе скаже»</i>

Таблиця 3

Вербальні формули для поцінування досягнень

Тип вербальних формул	Приклади вербальних формул
1. Прислів'я та приказки і, які дозволяють цілісно поцінувати дитину за успіхи в кількох видах діяльності	«І коваль, і швець, і на дуді грець» «На всі руки майстер»

2. Прислів'я та приказки, які дозволяють поцінувати дитину за виконання роботи в цілому	«Не той гарний, що гарний, а той, що діло зробив» «Не в тім хороша, що чорнобрива, а в тім, що діло зробила» «Мале тілом, та велике ділом»
3. Прислів'я та приказки, які дозволяють поцінувати характер виконання роботи	«Що вхопить, те і вробить» «Працьовитий як бджілка» «Робить як бджілка» «Робить як мурашка»
4. Прислів'я та приказки, які дозволяють поцінувати якість виконаної роботи	«Зробив чисто і гладко, комар носа не підточить»
5. Прислів'я та приказки і, які дозволяють поцінувати вміння дитини і підкреслити, що саме вони визначають успішність діяльності	«В умілого й долото рибу ловить» «Добрий кухар і з кропиви борщ зварить». «Добра пряжа і на скіпці напряде»
6. Прислів'я та приказки, які підкреслюють залежність якості виконаної роботи від особистісних якостей людини	«Який майстер, така й робота» «Який кухар, такий і борщ» «Яка пряжа, таке й полотно»
7. Прислів'я та приказки, які дозволяють поцінувати часткові (окремі) досягнення	«Хоч не гладко, аби міцно» «Хоч погано покроєний, зате міцно зшитий» «Хоч не скоро, зате здорово»

163

8. Прислів'я та приказки, які дозволяють поцінувати роботу низької якості і зорієнтувати дитину на ситуацію успіху в майбутньому	«Раз не зовсім гаразд, удруге – краще». «Раз не зовсім гаразд, а другий раз лучче»
---	---

Таблиця 4

Вербальні формули, у яких зафіксовані правила отримання та надання поцінування

Тип вербальних формул	Приклади вербальних формул
1. Прислів'я та приказки і, які фіксують негативне ставлення осіб з найближчого соціального отчєння до демонстративного поцінування людиною самої себе	«Порожній колосок дере носа в вершок» «Ледачая хвала сама себе хвалить» «Порожня бочка гучить, а повна мовчить»

	«Чути порожній віз по гуркоті коліс». «У хвалька язик діє, а рука не вміє» «Погана та дівка, що сама себе хвалить»
2. Прислів'я та приказки і, які фіксують негативне ставлення осіб з найближчого соціального оточення до позитивної оцінки досягнень людини, яка базується на негативній оцінці досягнень інших людей	«Себе любиш – людей гудиш, себе хвалиш – людей ганиш» «Своє хвалить, а чуже під тин валить»
3. Прислів'я та приказки, які вказують на те, що демонстративна позитивна оцінка власних досягнень негативно впливає на стосунки з найближчим соціальним оточенням, руйнує їх	«Самолюб – нікому не люб» «Хто сам себе хвалить, той злих сусідів має»
4. Прислів'я та приказки, які попереджають, що за демонстративне позитивне оцінювання власних досягнень людина може бути покарана	«Легко хвалитися, легко й звалитися» «Хто чим несеться, тим і поковзнеться» «Хвалився, та й з гори звалився»
5. Прислів'я та приказки, які підкреслюють те, що поцінування особами з найближчого соціального оточення схвалюється більше, ніж поцінування людиною самої себе	«Не хвали сам себе, нехай тебе люди похвалять»
6. Прислів'я та приказки, які вказують на те, що потрібно поціновувати досягнення інших	«Хвали чуже, своє і без похвали добре» «Не бійся людину похвалити, а бійся скривдити дарма» «То не друг, що хвалить тихо, а то друг, що хвалить вслух»
7. Прислів'я та приказки, які підкреслюють толерантне ставлення до невдач інших	«Не штука ганьбити, штука ліпше зробити» «Смішки з чужої лемішки, а як наварили, то й самі заголосили» «Над іншим посміявся, над собою поплачеш» «Хто сміється, тому не минеться» «Чужого не гудь, свого не хвали»

8. Прислів'я та приказки, які вказують на те, що конструктивна критика приносить більше користі ніж безпідставна позитивна оцінка	«Краще розумна догана, ніж дурна похвала» «Догана мудрого більше стоїть, як похвала дурного»
9. Прислів'я та приказки, які підкреслюють зважене ставлення до оцінки інших людей	«За правду не сердися, зніми шапку й поклонися» «Хвалять – не радій, гудять – не сумуй»
10. Прислів'я та приказки, які вказують на ціннісний обмін як одну з конструктивних стратегій отримання поцінування	«Шануй людей, то й тебе пошанують» «Як ми людям, так і люди нам» «Якою міркою міряєш, такою будуть і тобі» «Як у лісі гукнеш, так і відгукнеться»

Ціннісна підтримка самооцінки (оцінювання власних досягнень)

Мета: ціннісна підтримка оцінювання молодшими школярами власних досягнень.

У залежності від того, хто є ініціатором ситуації оцінювання власних досягнень, сам учень, що потребує такого оцінювання, чи той, хто може вислухати оцінку роботи школяра й підтримати його, виділяють 2 варіанти налагодження ситуації оцінювання власних досягнень.

Варіант І. Школяр хоче оцінити власні досягнення та продемонструвати їх особам з найближчого соціального оточення. Ініціатором ситуації оцінювання є учень 1, який був включений у діяльність і має певні досягнення. Він звертається до товариша з проханням вислухати його та звернути увагу на те, як виконана робота. Учень 2, в свою чергу, або погоджується вислухати товариша (+), або відмовляється від цього (–) (рис. 4, табл. 5). Якщо учень 2 погодився вислухати оцінку власних досягнень учня 1, то учень 1 зазначає, що йому вдалося зробити найкраще, та говорить прислів'я для поцінування власних досягнень.

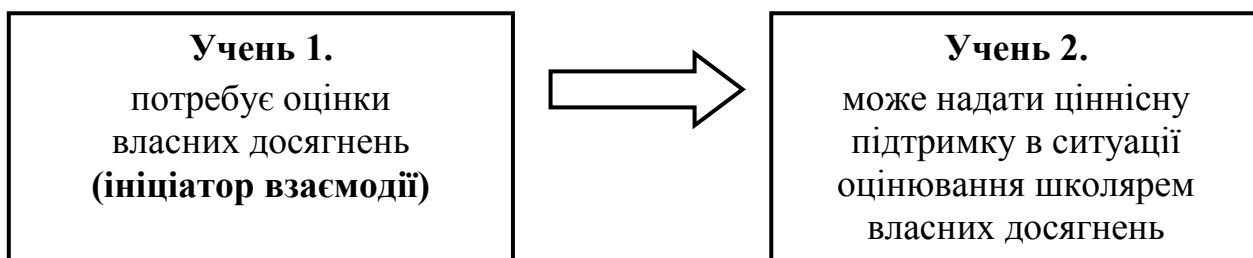


Рис. 4. Варіант побудови ситуації презентації та оцінювання власних досягнень школярем, який має здобутки

Таблиця 5

Формули для презентації власних досягнень контактному оточенню

Прохання звернути увагу на те, як виконана робота, і вислухати оцінку роботи самим школярем	<i>«Хто шанується, того й люди шанують. Оленко, я хочу тобі розказати, що у мене вийшло найкраще на уроці читання (конкретизувати, що саме)»</i>
--	--

165

Згода вислухати оцінку школярем власних досягнень	<i>«Про добру роботу добре й послухати»</i>
Відмова вислухати оцінку школярем власних досягнень	<i>«Дякую, що звертаєтесь, ваша робота сама за себе скаже»</i>

Варіант II. Школяр пропонує іншому учню продемонструвати власні досягнення та оцінити їх. Ініціатором оцінювання школярем власних досягнень є учень 2, який зацікавився тим, що учень 1 був включений у діяльність і має деякі досягнення. Учень 2 пропонує учню 1 пропонує презентувати свою роботу та оцінити її. Учень 1, у свою чергу, або погоджується оцінити власні досягнення (+) або відмовляється це зробити (–) (рис. 5, табл. 6). Якщо учень 1 погодився оцінити свою роботу, то він зазначає, що йому вдалося зробити найкраще, та говорить прислів'я для ціннісної підтримки власних досягнень.

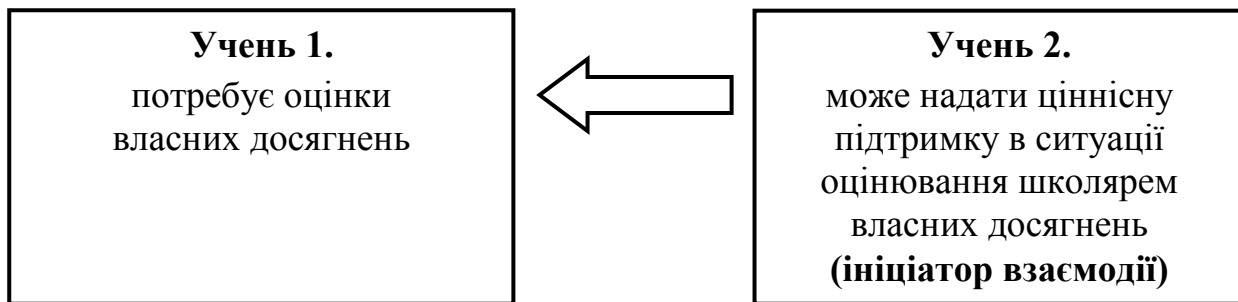


Рис. 5. Варіант побудови ситуації презентації та оцінювання власних досягнень тим школярем, який зацікавився здобутками іншого учня

Таблиця 6

Формули-пропозиції школяру презентувати власні досягнення контактному оточенню

Пропозиція школяру оцінити власні досягнення	<i>«Шануй сам себе, шануватимуть люди тебе. Оленко, що в тебе вийшло найкраще на уроці читання?(конкретизувати в якій діяльності)»</i>
Згода оцінити власні досягнення	<i>«Доброму другу добре й розказати»</i>
Відмова оцінити власні досягнення	<i>«Дякую, що цікавитесь, наша робота сама за себе скаже»</i>

Таблиця 7

Формули-правила оцінювання власних досягнень

Тип вербальних формул	Приклади вербальних формул
1. Прислів'я та приказки, які вказують на недоречність позитивної оцінки власних досягнень, доки робота не завершена	<i>«Не хвались, ідучи на торг, а хвались, ідучи з торгу»</i> <i>«Не хвались, ідучи на рать, а хвались, ідучи з раті»</i> <i>«Не хвалися травою, а хвалися сіном»</i> <i>«Не кажи гоп, доки не перескочиш»</i> <i>«Спочатку в волок подивись, тоді й рибою хвались»</i> <i>«Не кажи є, коли риба в ріці, а кажи є, як вона в руці»</i>

2. Прислів'я та приказки, які вказують, що поцінування осіб з найближчого соціального	<i>«Коли тебе добрі люди шанують, шануйся і сам»</i>
--	--

оточення є підставою для позитивної оцінки самого себе та самоповаги	
3. Прислів'я та приказки, які підкреслюють достатність власної позитивної оцінки для поцінування досягнень	«Шануй себе, буде з тебе» «Хвали чуже, а честуй своє»
4. Прислів'я та приказки, які вказують на те, що підставою для позитивної оцінки власних досягнень мають бути успіхи в діяльності, в яку включена людина	«Хвалися не словами, а ділами» «Хвалися не родичами-орлами, а своїми ділами»

Завдяки позитивній увазі до робіт один одного, пошуку та вербалізації успішних складових діяльності, схвальній оцінці здобутків у молодших школярів формується ціннісне ставлення до власних досягнень та досягнень осіб з найближчого соціального оточення.

Емпіричне дослідження показало, що застосування ціннісної підтримки рефлексії визнання позитивно впливає на розвиток здібностей та формування ціннісної свідомості учнів початкових класів. Систематичне поцінування дітьми досягнень один одного засобами усної народної творчості обумовлює збільшення кількості учінневих умінь, розширення кола референтних осіб та узгодження в колі референтних осіб, зростання рівня усвідомлення розвитку власних здібностей, формування конструктивних стратегій діяльності й взаємодії з оточенням та інше [2].

Висновки і подальші перспективи досліджень. Молодший шкільний вік є складним періодом формування особистості. Відбувається зміна соціальної ситуації розвитку і провідної діяльності. Діти претендують на поцінування в групі, де стандарти визнання ще не склалися. Єдиним засобом поцінування в учінневій діяльності є шкільна оцінка, а оцінювання здійснює переважно вчитель. У такій ситуації варто привносити стандарти визнання ззовні, збагачувати навчально-виховний процес ситуаціями оцінювання, цілеспрямовано навчати дітей поціновувати здобутки один одного.

Засобом ознайомлення молодших школярів із нормами та правилами визнання та вироблення в учнів практичних навичок взаємного поцінування досягнень може слугувати усна народна творчість. В творах усної народної творчості пропонуються готові ціннісні конструкти, які компенсують низький рівень розвитку рефлексії і мислення дітей та брак особистого досвіду, допомагають уникнути зайвих помилок, виробити оптимальні стратегії діяльності та взаємодії з оточуючими.

167

У роботі з учнями початкових класів варто застосовувати прислів'я та приказки. Ці паремії – найменші тексти, які є одиницями надмовного семіотичного ярусу та складають ядро пареміологічного мінімуму людини. Прислів'я і приказки мають властивості фіксувати нормативні аспекти світобачення, діяльності та спілкування, здійснювати функції оцінювання та спонукати особистість до дії. Велика кількість і різноманітність прислів'їв та приказок робить їх універсальними в плані відображення й регуляції різних аспектів діяльності та взаємодії людини з соціальним оточенням.

Можливості цілеспрямованого навчання дітей поціновувати досягнення один одного вивчалися в межах програми ціннісної підтримки розвитку здібностей молодших школярів засобами усної народної творчості. Ціннісна підтримка рефлексії визнання надавалася учням початкових класів поряд з ціннісною підтримкою рефлексії учіннєвої діяльності та ціннісною підтримкою рефлексії співробітництва, однак може застосовуватися і як самостійна процедура.

Виокремлено два основні напрямки ціннісної підтримки рефлексії визнання та запропоновано відповідні техніки роботи: ціннісна підтримка надання й отримання поцінування та ціннісна підтримка самооцінки (оцінювання власних досягнень). В межах згаданих технік прислів'я та приказки застосовуються з потрібною метою: як засоби для побудови ситуацій оцінювання, як засоби поцінування досягнень інших людей та власних досягнень, як засоби для визначення правил поцінування.

Перспективи дослідження вбачаємо у розширенні програми ціннісної підтримки рефлексії визнання прислів'ями та приказками, які дозволяють критично оцінити продукти діяльності низької якості, дати дітям конструктивні зауваження та спонукати їх до самовиховання. Така програма, на нашу думку, буде ефективною у роботі з підлітками, які у порівнянні з молодшими школярами мають вищий рівень рефлексії, демонструють критичне ставлення до оточуючих і самих себе та прагнуть до самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Музика О.Л. Програма ціннісної підтримки здібностей та обдарованості «Три кроки» / Олександр Музика. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 34 с.
2. Никончук Н.О. Рефлексивно-ціннісна регуляція розвитку учбових здібностей у молодшому шкільному віці: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Никончук Наталія Олександрівна. – К., 2009. – 282 с.
3. Психологічні засади розвитку обдарованої особистості в освітньому середовищі: методичний посібник / О.Л. Музика, Д.К. Корольов, Р.О. Семенова та ін.; за ред. О.Л. Музики. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 146 с.

Spisok vikorystanyh dzherel

1. Muzyka O.L. Prohrama tsinnisnoyi pidtrymky zdibnostey ta obdarovanosti "Try kroky" / Oleksandr Muzyka. – Zhyomyr: Vyd-vo ZhDU im. I.Franka, 2008. – 34 s.
2. Nykonchuk N.O. Refleksyvno-tsinnisna rehuliatsiya rozvytku uchbovykh zdibnostei u molodshomu shkilnomu vitsi: dys. ... kand. psykhol. nauk : 19.00.07 / Nykonchuk Nataliia Oleksandrivna. – K., 2009. – 282 s.
3. Psykholohichni zasady rozvytku obdarovanoyi osobystosti v osvitr`omu seredovyshchi: metodychnyy posibnyk / O.L.Muzyka, D.K. Korol`ov, R.O.Semenova ta in.: za red. O.L. Muzyky. – Kyiv-Zhitomyr: Vyd-vo ZhDU im. I.Franka, 2015. – 146 s.

A WAY TO TEACH PUPILS OF PRIMARY SCHOOL TO APPRECIATE EACH OTHER'S ACHIEVEMENTS

Primary school age is a difficult period of personality formation. There is a change of social situation and primary activity. Children apply for appreciation in the group where recognition of standards haven't been formed yet. The only way to get appreciation in studying is a school mark. Evaluation is carried out mainly by teacher. In this situation it is necessary to bring the standards of recognition from outside, enrich the educational process with situations of evaluation, purposefully teach children to appreciate achievements of each other.

Oral national creativity can serve as means of familiarizing primary school pupils with rules and regulations of appreciation and developing pupils' practical skills of mutual appreciation of achievements. In works of oral folklore mature values constructs, which compensate the low level of reflection and thinking of children and lack of personal experience, have been proposed. These values constructs help avoid unnecessary mistakes, develop optimal strategy of activity and interaction.

Opportunities of purposeful teaching children to appreciate achievements of each other are studied within the framework of values support of the development of the abilities of the primary school pupils by means of oral folklore. The given programme was developed in view of the main theoretical propositions of the programme of skills development "Three steps" by O.L.Muzyka.

For values support of recognition reflection two techniques are used: 1) values support of providing and receiving appreciation; 2) values support of self-appraisal (assessment of one's own achievements).

The works of oral folklore (proverbs and sayings) are used for triple purpose: 1) as means of building evaluation situations; 2) as means of appreciation of the achievements of one's own and others' achievements; 3) as means of determining the rules of appreciation.

Keywords: primary school age, abilities, appreciation, proverbs and sayings, reflection, studying activities, values support.